

Megjön az idő

Péter verseket írt, János költő volt. Nagy költő. Péter hamarosan rádöbbsent, hogy igen nagy költő. A hetilap szerkesztőségi előszobájában egymással szemben ültek. Péter (kirúgva az ötvenes évek budapesti egyetemének második évfolyamából) a külvárosi húsgyár faládáinak sikálásával kereste azidőtt a kenyerét (hús akadt hozzá bőven), s ide, ebbe az ablaktalan, faburkolatos szobába, amelyet megtöltött a szomszédos ebédlő ínycsiklandozó illata, ide, Jánoshoz, többszöri telefonálás után, megfürödve, helyesebben a tömördek ládába ragadt s fagyott húsmorzsálék kocsonyásságából s bűzéből kifürödve, s heves izgalommal érkezett. János derékban, szögletesen meghajolt, mikor bemutatkoztak, összezárt ujjú tenyerét előre nyújtotta (mint a fából faragott királyfi), de nem fogtak az ujjai; hanem a szemei. Magázta Pétert.

János kezében lekonyult a tíz vers papírja. Mondjon magáról valamit, súgta vagy suttogásszerűen tudatta Péterrel az óhaját, furcsán, lenyűgözően visszakapkodva kiejtett szavait. Mielőtt elolvasná a verseket?, kérdezte Péter. János sápadt arcán mosolygásféle futott át, jobbra hajtotta a fejét, s azt mondta, igen. Péter a kerek asztalkán csillogó kerek

üveglapot vizsgálgatta s elmakogta, hogy Újpest, Mogyoród meg Karcag, Simaság, meg katonaiskola, háború és Bécsúj-hely, Svájc, Boden-tó, meg szakma és szakmák, egyetem, forradalom, hogy nemrég nősült, gyermekeik vannak, meg pár tucat verse. János elolvasta a verseket, és az üveglapra csúsztatta őket. Költészet ez?, kérdezte Péter. János föl-emelte a fejét, kissé hátraszegte, s onnan nézve le Péterre, nyugodtan, biztosan, az alázatosak fölényével azt mondta: Föltétlenül. S megismételte halkán, már lehajtott fővel, föltétlenül.

Ajtókat csapkodtak, átfutottak a szobán, kezükben borosüvegekkel, jött be a hideg meg a friss újsággötegek nyomdászaga. Jánost viharosan üdvözölték, a kezét fogdos-ták, a vállát ölelgették. Ő rikoltásszerűen ujjongott nekik, hosszú csöngetés hallatszott, a függönyös ajtó kitárult s egy fehérhajú, fekete ruhába öltözött férfi lépegetett kifelé. Las-san haladt, csupalélek arcáról külső-belső figyelem sugár-zott, menetközben is kéziratokat dugdostak a bőr aktatáská-jába, s János félig fölemelkedve, elmondhatatlan baráti tisz-telettel az arcán odaköszönt: Szervusz, Sándor bácsi. Ő volt Sík Sándor, mondta, mikor ismét egyedül maradtak. Péterre nézett, váratlanul széles, eleven karmozgással kísérté szava-it, s így szólt: Négy versét két oldalon közöljük a Vigiliában. De ez vallásos folyóirat, tudja? – Azért hoztam őket ide, vá-laszolta Péter. Hét lépést kell megtennie. S kinyílik a költé-szete, mint a pávafarok, búcsúzott el János. Ez a hatvanas évek elején volt.

Azután sűrűbben találkoztak. Péter egy szombaton föl-ugrott Jánoshoz. A költő ügyeletes újságíróként Ionesco francia nyelvű színháztanulmányait olvasta, mélyen belesüp-pedve egy öreg, zöld fotelba. Péter beleült egy másik fotel-

ba, s beszélgettek. János azt mondta: Nézd, már mindent megírtak. Tele vagyunk déjá vu-kkel és déjá lu-kkel. Mi is már mindent elgondoltunk és mindent elolvastunk. De ez nem számít. Az esélyes nem a téma, nem a sor, nem a kijelentés, hanem a személy. Aki soron következik, írja Csontváry. És a pillanat. A személynek ez, éppen ez a pillanata. És ezt senki, senki, még az Úristen sem ismeri, bár ő tud róla! Hát ez elég. Érted? Ez éppen elég nekünk... Elhallgatott, rágyújtott. Hosszan fújta ki a füstöt s mereven, szempillarebbenés nélkül, élesen figyelte Pétert. Akinek arcán nemcsak azt láthatta, hogy érti, miről van szó, hanem azt is, hogy szavak nélkül is ezt a befejezhetetlen és kisiklathatatlan kalandot, vakmerő időszámítást, örökké változó szellem-gazdaságot gondolja költészetnek.

Nem tudom, mi lesz. Sőt, nem tudom, mi van!, mondta János a mély csöndben, amelyet csak a hólatyakban elsisztergő autóbuszgumik szakítottak meg... Mármint hogy a költészetben mi van. Idő, csoport, iskola, jelent ez valamit? Mondjuk, ha a költészetet a mai napnak fogom föl. Úgy, ahogyan itt ülünk ezen a szombaton. Ebben a szombatban. A költészet borult ege alatt, a költészet szobájában, a költészet székén, mikor szívom a költészet cigarettáját. Érted? Így töltjük a költészet idejét. Nem tudom, mi ennek a célja, de benne vagyok. Nem tudnom kell a költészet célját, hanem ülnöm kell a székén. Az kell, hogy benne legyek. Nincs célja a költészetnek, ahogyan nincs célja a mai napnak sem. A mai napnak nem eléggé célja az, hogy van? A költészet célja a költészet. Ez elég ahhoz, hogy titok legyen, érted?... Kinézett az ablakon, ismét hullani kezdett a hó. Fölállt, szó nélkül otthagytta Pétert, besietett a nagy szobába, melyben vagy tizenkét íróasztal állt kusza rendben, bent fiókokat húzigált ki, keresett valamit, majd elkiáltotta magát: Megvan! S jött, kezében egy kazal papírral. Péter fölismerte a lapokon a költő tisztavonalú kézírását. János leült és még ereszkedés közben elkezdett olvasni: „Az, ami szent, távolról sem a szemé-

lyünk, hanem épp az, ami emberi lényünkben személytelen... A szépség és az igazság valódi otthona: a névtelen és személytelen dolgok birodalma. Szent hely ez. A másik szellemi tartomány viszont sosem az, vagy ha mégis annak lát-szana, akkor is csak annyira, amennyire szent egy színfolt, amely egy festő vásznán az áldozati ostyát ábrázolja.

A tudományban az igazság a szent. A művészetben a szépség. Szépség és igazság pedig mindig személytelen. Ez túlon túl nyilvánvaló... A személyes ellentéte a személytelennek, de van átjárás egyikből a másikba... Mindaz, ami tiszta szeretetből ered, a szépség fényétől világos... Igazság, szépség, igazságosság: nővérek és szövetségesek. E három birtokában semmi szükségünk egyéb szavak után kutatnunk... Ezek Simone Weil gondolatai” – mondta János, akinek hanghordozása, már-már mesterségesen lassú szójelölése, mely mégsem volt soha mesterséges, hangsúlyainak szellemi mértéke, s az a tény, hogy az egész teste olvasott, az előadás szolgálatában állt, legalább annyira megragadta Pétert, mint az olvasottak tündöklő világossága.

A hatvanas évek vége felé Péter János újságíró kollégája lett, becsapva maga mögött egy alakuló tervgazdasági miniszteriális állás belül steppelt-párnás ajtaját, örökre. Először a hetilap operatív gazdasági igazgatójaként dolgozott, majd konyhafőnökként, s végül újságíróként. Karrierje úgy tartott fölfelé, hogy lefelé bukdácsolt. Péternek ez – kisebb-nagyobb zúzóadások és csetepaték árán is – nagyon tetszett. Amikor már nem kívánt semmi mást, mint utazni és írni, békén hagyták. Akiknek kellett, elálltak attól a kísértettől, hogy csináljanak belőle valakit, mert mint egymás közt mondták, „ez a szerencsétlen nem akar semmit. Csak írni... Hát írjon.” Péter sokat utazott, sokszor és megfontoltan beszélt egye-

seknek és közösségeknek, igen sok emberrel, hellyel és pillantással találkozott. Írta a verseit és a prózáját.

Jánossal gyakrabban találkozott. Néha csak összefutott vele, helyesebben belebotlottak egymásba, de olykor négy-öt óra hosszat ültek egymással szemben, eleinte a költő Izabella, utóbb a Hajós utcai lakásán. Találkozást jelentett egy meglepett arc feszessége is, ahogyan mosolyra húzódik, egy felénk hajló kalapos fej, ahogy a szája a fülünkbe súgja: „Ugye?” Péter újságcikkei a hetilap újságírói között kisebb-fajta botránkozást keltettek, legalábbis kezdetben. Sehogy sem tudták elfogadni (a magasból alábukott irkász) mondatait, szavait, természetes eredetiségét s főleg nem a gondolkodásmódját. Megindult a harc a kéziratok körül és bennük, az Állami Egyházügyi Hivatal minden sarokból kivillanó, láthatatlan, de érezhető tekinteteinek kereszttüzeiben. Be vagyunk löve, gondolta Péter. Keményen érvelt leírt mondatainak életben tartásáért. Állhatatosságával némi tekintélyt vívott ki magának, de meg is rendítette vele az állását; hajsza hűján utcára került. Utolsó érvként Jánost küldték, hogy Péterrel beszéljen. Jánosnak mesteri fogásai voltak: Figyeld csak? Ezt írod:... Jó. Ez valóban szép. De nem egészen igaz. Azazhog: így nem lenne jobb?... Nos?

0 Péter számára nem az volt a döntő a dologban, ahogyan János érvelt, hanem az, hogy aki érvelt, az János volt. Mert más az, ha egy gyűszű tele van vízzel, és más, ha egy gyűszűnyi víz egy kristály pohárban csillog. Amikor Péter Jánosnak engedett, sosem veszített önállóságából, sőt, megfigyelte, mindig nyer ezzel az egész is, és maga is. Ennek oka, és erre jóval később jött rá, hogy János nagyon tisztelte az emberi személyiséget, de nem szavakkal, még csak nem is magatartással, hanem a szellemével. Kis túlzással azt lehetne mondani, hogy János a pusztta jelenlétével alaposan megemelte a jelenlévők létértékeit, a létérzékelését. S nemcsak a barátaiét, hanem a közömbösökét is, sőt, az ellenségeiét is. Pedig ezek jórészt megzavarodtak vagy megkukul-

tak János egyszerre szelíd és éles, kipellengérező és őszinte szánakozást keltő mondataitól. Ez az ember zseniális volt, innen az első hatás. A második, az elsőből következő pedig, hogy nemcsak és nem elsősorban erővel, hanem részvéttel közeledett mindenkihez. Ellenfeleinek mintegy szabad elvonulást biztosított. Nem megszégyeníteni akarta őket, hanem figyelmeztetni arra, amit velük ellentétben gondolt és állított. Aki valóban szabad, annak a tisztelet megadása nem külső gesztus.

Péter szívesen olvasta föl verseit Jánosnak. Az ő figyelme önkiüresítő volt. Mintha átmenetileg megszűnt volna költő lenni. Arca elbambult, a szája elnyílt, a szeme eltompult; befelé figyelt. Lassan emelte szájához a cigarettát, krárogott, s rögtön eresztette is kifelé a füstöt. Nyugodt pillantással nézett az emberre, zavartalan ürességgel, mint akinek halvány fogalma sincs arról, mi fán terem a vers. Pétert ez az önmegadás nagy belső elmélyedésre s külső, szellemi fegyelemre ösztökélte. Így hangsúlyozott, így ejtette a szavakat. János az embernek, aki előtte állt vagy ült, úgy tetszett, minden kaput megnyitott.

Egyszer meglátogatta Pétert R.-i kertés házában. Jelen volt Altorjay, az író, Szentjóby Tamás, Fehér József András és két harmadéves színiakadémiás hölgy. Ők mondták a verseket, a prózát. Edit, Péter felesége sütött egy kosár pogácsát, az alacsony asztalra tettek egy kancsó bort és egy kancsó limonádét, és a nyitott ajtóban kisgyerekek énekeltek meg furulyáztak. János elemében volt. Minden szerző kapott elismerő pillantást, meg ezt a nagyon halkán kiejtett mondatocskát: Ez szép... A szürkülő délutánban hirtelen elfáradt a társaság. Mindenki arra dőlt, amerre tudott, kiszeliőztették a szobát és csönd lett. János ültében fölemelke-

dett, és bocsánatkérően ennyit mondott: Hoztam magammal negyvenkét oldal fordítást. Simone Weiltől. Fölvashatom? Persze, kíváncsian várjuk, olvasd csak, hangzott a biztatás innen-onnan. S a hallgatóság még jobban elnyújtózott.

János kb. egy óra hosszat olvasott. A szöveg nemcsak új volt, filozófiai és intellektuális ritkaság, hanem kifent, késéles, vadonatúj is, ami az igazságtartalmát, a hitét, a szellemi totalitását és a stílus eleganciáját illeti. Érezték a hallgatók, ilyen lett volna akkor is, ha nem János fordítja. Érezték azonban azt is, hogy János, mivel nemcsak mélyen egyet értett vele, hanem csodálta is, ezt az értelmi villogást már-már az elviselhetőség határáig fokozta; a hallgatók megbabonázva figyeltek. Időnként megállt az olvasásban, és magyarázni kezdte a szöveget, evangéliumi helyeket idézett hozzá vagy a szerző evangéliumi kommentárjait s aforisztikus gondolatait elemezte. Megpróbált visszalapozni a már olvasott anyagban, a földre, a lába mellé, ültében a köréje szóródott lapok közt tájékozódni, de nem járt sikerrel. Visszaejtette a fölkapott lapokat s beszélt tovább. Lassan már a papírai nélkül. Szemmel láthatóan rögtönzött, de a fordított anyag mély s beható ismeretében. Az azonosulásnak, a szellemek engedelmes, sőt, várva várt egybeolvadásának oly lebilincselő példáját adta, hogy akik a ma már legendás és halott francia filozófusnőt (aki szent hírében áll) nem ismerték, nemcsak hogy most megismerték, de halaszthatatlannak is gondolták, hogy utána nézzenek művének, mert meg is szerették.

Kezdek megjelenni Péter első kötetei. János soha nem írt a tiszteletpéldányok fejében, hanem mikor beviharzott a szerkesztőségbe, melybe a hetvenes évek vége felé már alig járt, megkereste Pétert, pár lépésről küldött neki egy jelentős madárpillantást s odaszólt: Ebéd után beszélünk!, s eltűnt

valamelyik sötét kis szobában. Ebéd után Péter belépett a nagyszobába. János a hatalmas ablak mellett állt, nézte a lenti nyüzsgést, fújta a füstöt s hátraszólt Péternek: Jó, jó, gyere!... Behúzódtak egy sarokba, két széket rántva maguk alá. Nézd – mondta János –, most ne azt, hogy jó vagy kevésbé jó, ezen nincs mit... Résznire húzta a szemét, kissé fölemelte hegyes állát, megmeredt egy percre, majd erős mozdulattal s kitágult szemmel Péter felé vágott az arcával: Az idő elérkezik, tudod? Megjön! Ugye, a vers ideje. Hogy nem ekkor meg akkor, hanem pont most. Ez szedi össze a verset, ez tölti ki, tudod?, ettől lesz teste, a versé vagyunk. Nem az van, hogy most akkor megírom az új kötetemet. Ez marhaság. Meg hogy a kötetem ír meg engem, jaj, én ezt nem szeretem... Akárhogyan, ugye, amire azt mondjuk, élet, az én életem, azt az idő viszi bele a versbe. Nézd, szóval hogy élni kell? Írni kell? Vagy ezt az egyet?

... Hirtelen fölállt, Péter karjára tette a kezét s fölülről lefelé mondta, *nagyon* mondta: Te ezt már tudod. A többi meg majd elkövetkezik. Megszorította Péter karját és elsietett.

A hetvenes évek közepén túl, koraősszel, mikor Péter a szigligeti alkotóház gesztenyesétányán lépkedett, a mögötte távolodó épületből harsány kiáltást hallott: Péter!... Visszafordult, megismerte a hangot. Egy hasas ablakrács mögött János őszes feje tűnt föl, vékonycsontú kezefejét kidugta a rácson és integetett. Kiderült, hogy egymás mellett van a szobájuk. Péter a harmadik kötetének anyagát vitte magával, javítania kellett és kiegészítenie a verseket újjakkal. Nagyon nem ment a munka. Otthon mindenféle bajok gyűltek halomba, Edit valósággal kimentette őt a gubancból. Kikapcsolódásukat egy hónapra tervezték. De mi az, hogy ki-? Be-kapcsolódni? Mi az, amiből? Nem éppen az-e...? S mi az, amibe? Nem éppen ebből kellene? Nézte Péter a szobát, a takaros íróasztalt, a falak melletti két ágyat. Minden oldalról az idegenség húzott feléje, mint kicselezhetetlen hidegáram. Itt írni?

Itt megtalálni azt, amit otthon se...? Itt átgondolni? Csengő szólalt meg a folyosón. Étkezdébe kellett vonulni naponta kétszer. Edit állt és nézte őt: Valami baj van? Majd megoldjuk... Persze. Mindig ezt mondja, mert annyi baj mindig van. Péter leült a székre, próbálgatta a fordulásokat, innen oda, onnan ide, hajlongott előre meg hátra, szétterpesztette a karjait az asztallapon, kirakta a papírjait, a tollakat, a könyveit (azt a hármát), a szembe-ablakon jó kitekintés nyílt, virágbokrok, messzebb a csupa repkény kőkerítés. Kedves meleg van itt, gondolta Péter. Anya... – fordult Edithez, aki asszonyosan biztos mozdulataival épp a szekrénybe pakolt. Tudom, főzzem a kávé, válaszolt Edit. A folyosón valakik gyülekeztek, ütögették kézfejjel a falat, egy nő hangosan nevetett, franciául hadart egy mélyhangú férfi. Nuzetyioniszi – ilyesmit hallott Péter meg ezt: Köferszinepala... Dupla ajtaja van a szobának, mondta Edit. A szomszédban üvöltött a dzsezz (amit egyébként Péter annyira szeretett; de most?). Ez János, már a harmadik napja. Kicsit hangos, mondta Péter reménytelenül, és végignyúlt a nagykockás pléddel letakart ágyon.

Edit kisurrant s pár perc múlva megszűnt a hangorkán. Péter elaludt. Estefelé ébredt föl. Az asztalon ott volt az ebédje s egy cédula: Elmentem levegőzni. Csók E... Nagy csönd volt a házban is, a parkban is. Péter gyorsan megszabadult a ruhájától, és bebújt az ágyba. Eddig aludt, de még álmosabb lett. Betakarózott, kinyújtotta a lábát. Ahogy süllyedt lefelé, jött föl valami bizonyosság, amiről csak azt tudta, hogy enyhén rózsaszínű és ritkás, mint a háló.

E napokban jelent meg János *Kráter* című verseskötete. Osztogatta a példányait boldog- s boldogtalannak. Az egyik ebéd után odasietett Péterék asztalához, közel hajolt s mint-

ha titkot osztana meg velük, súgta: Délután gyertek át, olvasok a regény kéziratomból!... Pétert egyszerre fogta el az öröm és a rémület. Lélekben már majdnem kiegyenesedett, s most minden eddiginél nagyobb baj fenyegette. János féktelen szelídsége olyan, mint egy horogütés. Ahogy Péter balagott a szobájuk felé, mégis elfogta a bizonyosság: bízhatok a verseimben. Mintha összeálltak volna egy csapatba, mozdulatlanul, hogy bevárják az érkezőket. Se zászló, se fegyverek. Hajak lobognak, szemek járnak. Nincs baj. Tárgasság van és lehetőség. Úr és tér. Pihent keveset, s öt óra felé átmentek Jánoshoz. A szoba lila a cigarettafüsttől, szanaszét a vörösboros üvegek, vetetlen ágyban a sok könyv, régiek és tegnapiak, Plátón és a francia szótár, köteg papír, színes füzetek, levelek, vastag sárga borítékban külföldi küldemények, a viseltes slafrok, a pár papucs, cigarettaapaklik, kávégumiszag. János pizsamára húzott sötét szveterben ült a lámpa alatt, füstölt és levette meg föltette a szemüvegét. Olvasni kezdett.

Nem lehet részletezni. Pokol és mennyország. Vakító világosság és démoni érzékletesség. A tragédia csillapodik. Fokról-fokra kell megfékezni a vadakat. Nagyság és még nagyobbbság. Komor tárgyiasság, ezüstlő evilágiság és síró alázat. Minden egyetlen hajszálon függ, ez nyilvánvaló. Egyetlen árvácska tartja szirmaival az egészet, ez nyilvánvaló. János este kilencig olvasott. Szétolvasta Editet és Pétert. A szomszéd szobába hazatántorogtak, és kis megszakításokkal, négy délutánon meghallgatták a Sheryl Suttonnal folytatott beszélgetéseket. János is – újra és újra – belebetegedett. Nappal szendergett, éjszaka bolyongott meg iddógált. Pár nap múlva bőbeszédűen futkosott a faluban, meghívásokra ment, és a boltban a csinos kiszolgálókkal hosszan csevegett, mint egy szalonfi.

Péter egy reggel nekiült a munkájának, de elszántsága sem hozott semmi eredményt. Elsápadt, kiborult, csapkodta a tollait, szitkozódott, átkozta magát és tehetetlenül várta Edit segítségét. Edit megjött a bevásárlásból, ránézett és ennyit mondott: Megyek, szólok Jánosnak... Félóra múlva János kopogott, nyitotta is az ajtót, bedugta a fejét, bedőlt az ajtónyíláson, megnézte Pétert, ahogy hátrafordulva lógotta a szemét Jánoson. Péter látta, hogy János mindent tud, olvas benne, orvosa, semmit sem ért félre. Hogy ide nem orvosság kell, hanem egy lökés: Látom. Mindjárt jövök!, kiáltotta János és halkan betette az ajtót. Péter megnyugodott. Ülve maradt, nézett ki az ablakon s János betoppanásáig meg se mozdult. János fogott egy széket, leült és beszélni kezdett. Péter eleinte semmi másra, se ajakmozgásra, se szavakra, se hangsúlyra nem figyelt, csak János szemeire. Olyan a szeme, gondolta, mint egy tyúkóriásnak. Mintha csak oldalt fordított fejjel s teljes, kikerekedett szemmel látna igazán. Nem csukódik a szemhéja. Micsoda fénytelen, belső sötét árad ebből a szemből. Micsoda személytelen erő. Miféle hátország adja benne jeleit? János arról beszélt, hogy Péter ideje kétségtelenül itt van. Nem mindig bajok telepszzenek ránk, néha lepedékek. Függyönyök. De ezek, mint a fal, megkeményednek. A depresszió, mint a beton. El van törve a lelki lábunk. Hogy Ottlik se, meg Mándy se. Aztán Edithez fordult mosolyogva, és kérte, hozzon neki papírzsebkendőt, pálinkát és képes levelezőlapot. Az aprópénzt tegye az asztalra. Fölállt, megvakarta a fejét, mondott néhány kedveset és kiment a szobából.

Másnap Péter egész nap dolgozott. Késő este nagy folyosói járkálásra figyeltek föl. A fehérfejű költő, N.L. a botján bicegve épp elhagyta a gyöngén világított folyosót, a költőnő, Sz.M. úgy állt a szobaajtájában, mint Kondor késes anygala. Az ok: Jánosnak át kellett költöznie a reprezentatív szobába. Leírhatatlanul hurcolkodott. Ölében tartott, mint egy lavórt, egy csúnya koffert. A fedelét magára húzta, tehát

előrefelé tátongett az elnyűtt holmi. Ettől János nem látott, s így jobbra-balra nyújtogatott nyakkal igyekezett kilesni mögüle. A koffer meg volt tömve ruhával, könyvvvel, ágyneművel. S ezzel a tetemes poggyásszal Jánosnak még föl kellett lépkednie egy lépcsőn is. Papucsával tapogatta ki a lépcsőfokokat, s amerre ment, hol egy ruhadarab, hol egy könyv vagy valami szerelék potyogott ki az öléből. Dobogás, sűrű zajok, csörömpölés és zavart szellemeskedés közepette költözött át János a reprezentatív szoba lilászöld díszcsillárja alá; elég nagy föltűnést keltve a későesti órákban. A hadművelet éjjel kettőig tartott. A halkán fölkínált segítséget elhárította.

Néhány nap múlva következett az a délután, amelyen Péter fölolvastott Jánosnak új verseiből. A dolgot előzőleg megbeszélték. Mivel azonban most is előre lehetett sejteni, hogy a kifürkészhetetlen és alattomos világ (rend) támadást intéz János belső egyensúlya ellen, és a terv füstbe megy, Edit és Péter félórával a megbeszélt idő előtt beállított hozzá. A jóindulat megnyeréséért Edit szedett egy nagy mezei virágcsokrot, ezt előretolva léptek be Jánoshoz. Jól számítottak. János egy karosszékbe süppedve fogta a fejét. Azonnal fölkiáltott: Most nézzétek! Tehetetlenül körbemutatott. Hogy ez a hatalmas, lakhatatlan tér, ez a flanc, a nehéz függönyök, a bankigazgatói íróasztal, ez a torontáli, de a szekrényt nem lehet kinyitni; hogy lehet itt dolgozni? Egyáltalán lenni? Csüggedten állt előttük. Meglátta a virágcsokrot. Ez? Nekem? Igen, neked, szép, nem? Dehát én... Nagyon szép. Nahát, milyen kedvesek vagytok!... Tüstént röpködni, botladozni kezdett, hogy találjon egy vázát. S kávé is kapunk? Azonnal. Egy szuperkávét. Nagyszerű!, rikkantotta s még egyszer, nagyszerű, akkor olvass! Halljuk! S beleomlott egy másik karosszékbe.

Edit kiment, Péter papírjaival az íróasztal mögé ült. János töltött magának a vörösborból, nézett s várt. Péter hagyta hatni a csöndet, beletemetkezett a kéziratba, s lassan, be-

tűpontosan, megnyomva a mély, s kifuttatva a magas hang-súlyokat, olvasni kezdett, igazán lélektől lélekig. Látómezejének szélén észlelte, hogy János hátradúl, nagyon halkan leteszi a poharát és figyel. A Szárnyasoltár című vers volt soron, mely vagy ötvenöt versszak. Péter egyre biztosabban mozgott a vers anyagában, ebben a magateremtette, mégis alig ismert erőterben. S föl-fölfogta, hogy János nem titkolt meglepetéssel veszi őt szemügyre. Mikor befejezte, fölzaklatva, mégis boldogan, kifáradva, de nagyon magasra érve föl, lehajtotta a fejét és várt. Ez a csend igazi kínszenvedés. János fölállt, a leszálló sötétben halványan rajzolódott ki sovány alakja, s ennyit mondott: Fantasztikus... Ekkor lépett be Edit a gőzölgő kávéval. Nagy ováció fogadta. Nyomban másról beszéltek. János, a paraszenzibilitás mestere, elemi-en csevegett Edittel a mellékesről. Péter hátradőlt a székén, szót se szólt, nézte őket. Mikor megitták a kávé, János föl-emelte borospoharát, jelentősen ránézett Péterre, odalépkedett az íróasztalhoz, szorosan melléje állt, kipillantott az ablakon és ezt mondta:

„Majd ha én már nem leszek...”

Péter megdöbbenve nézte őt. Ez a mondat fájdalmas és elfogadhatatlan volt. Nem azért, mert egy János nem halhat meg. Ez a János nagyon is halandó volt. Titkos erői ellenére, nagyon halandónak látszott. De hogy valaha ne legyen, akár halva is? Míg gondolatainak végére ért, János már elmondta életbe vágó mondatait, melyek kettejük költői sorsát illették. Oly világossággal, oly bizonyossággal fogalmazott, ahogy a fényűtség kipontozott mondatai haladnak, de ugyanúgy meg is semmisültek mondatai valami belső sötétségben: Péter mindent értett, de semmire sem emlékezett. A délutánból este lett. Jánost elvitte egy fiatal festőkből verbuválódott tár-

saság, Péterék aludni tértek. Másnap Edit visszament Jánoshoz, mondaná el újra a tegnapi elhangzottakat? János törte a fejét, de nem jutott eszébe semmi. Így jött rá Péter, hogy a túlságosan nyilvánvaló dolgok, és épp azok, fordulnak át titokba. Talán, hogy az idő, mely a mindenféle ügyeink burka, se előbb, se később, a maga törvényei szerint megjöheszen.

*

Hosszú évekig alig találkoztak. János már Székesfehérváron lakott, mikor egy hűvös napon a Ferenciek terén összefutottak. Megbeszélték, hogy Péter néhány nap múlva meglátogatja Jánost. Búcsúzáskor János azt mondta: „Siess, mert rövidesen elutazom.” Külföldi útjára célózhatott.

Három hét múlva meghalt.

Budapest

Vasadi Péter

Utóirat: Csak azt akarom még mondani, hogy az emberi lélek hatalmas. Maga az ember. Bár kicsiként kezdi. De már kicsiként is nagy. Hagyjuk tehát megnőni. Aki megnő, húzza maga után a többi is. Mindegy, hogy ki nő meg. Mindegy, kit húz maga után. Olyanok vagyunk, mint tavasszal a fű. Kibújunk a földből s nőünk az ég felé. Az ég felé nőünk mind. S mindnyájan tudjuk, hogy az ég az ég.

János temetésén Péter mondta az egyik búcsúbeszédet. Rekkenő hőség volt. Edit János lábánál állt, Péter az ezüstös feje mögött. János ajka behorpadt, fehér garbójában feküdt a ravatalon. Edit és Péter késő este ért haza. Edit nyomban lefeküdt, Péter lekuporodott a könyvespolc alatti

beugróban egy barna puffra, s elővette a Krátert. Lapozott benne, hangosan olvasott néhány verset, majd megakadt a szeme az *Ars poetica* helyett című prózán. Ezen a ponton olvasott bele: „A múlt megközelíthetetlen nyitottságába bizonyos értelemben a művészet az első résztvevő, totalitásába az első totális, mozdulatlanságába az első mozdulatlan, konkrétságába az első szeretetteljes, tragikumába az első bizakodó, és szakralitásába az első vallásos lépés.”

Megállt az olvasásban. Úgy érezte, a „lépés” szóban a szöveg textúrája hirtelen kitüremlik, fölpúposodik, mint egy ajándékokat tartalmazó bőrzacskó, s benne a megirandó, de már valamiképpen megírt versek kövei rejlenek. Vörös tintával aláhúzta a szót, betette a könyvet és lefeküdt. 1981-et írtunk. 1987-ben megjelent *Fényromok* című kötetében ott áll a *Lépés* című versciklus tizenhárom verse, Jánosnak ajánlva. Nem az emlékének, neki, magának.

Vasadi Péter